

Szerkezet és funkció kapcsolata a membránműködésben

Dr. Voszka István

Dr. Györgyi Sándor

1932-2008

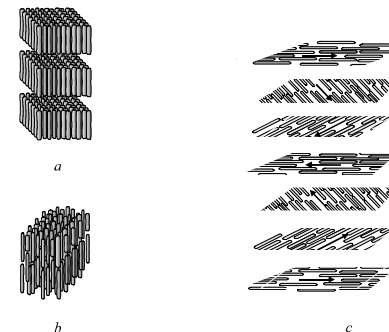

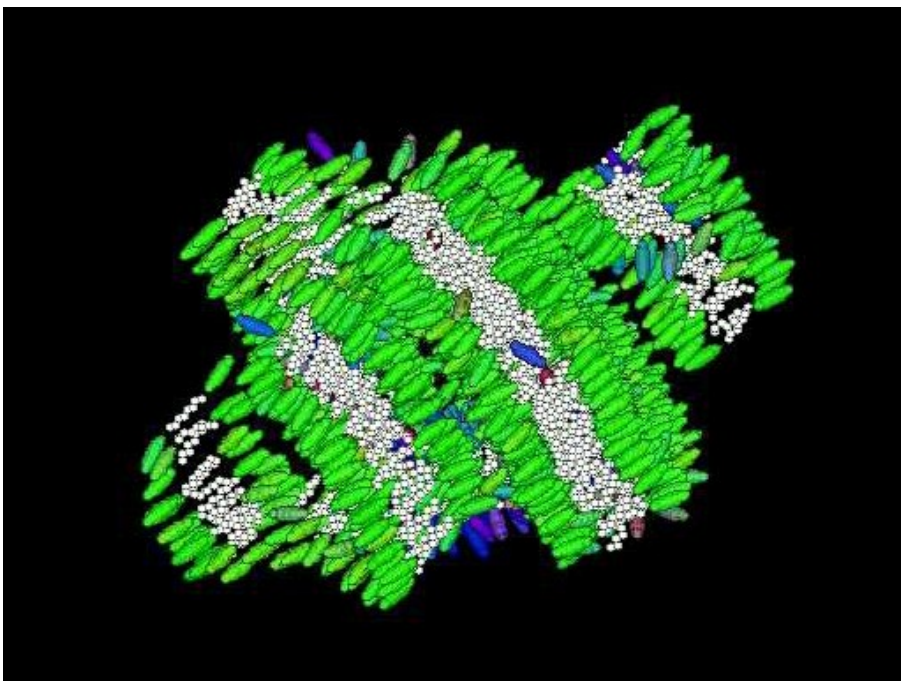
Dr. Gróf Pál

1951-2018

Folyadékkristályok típusai (1)

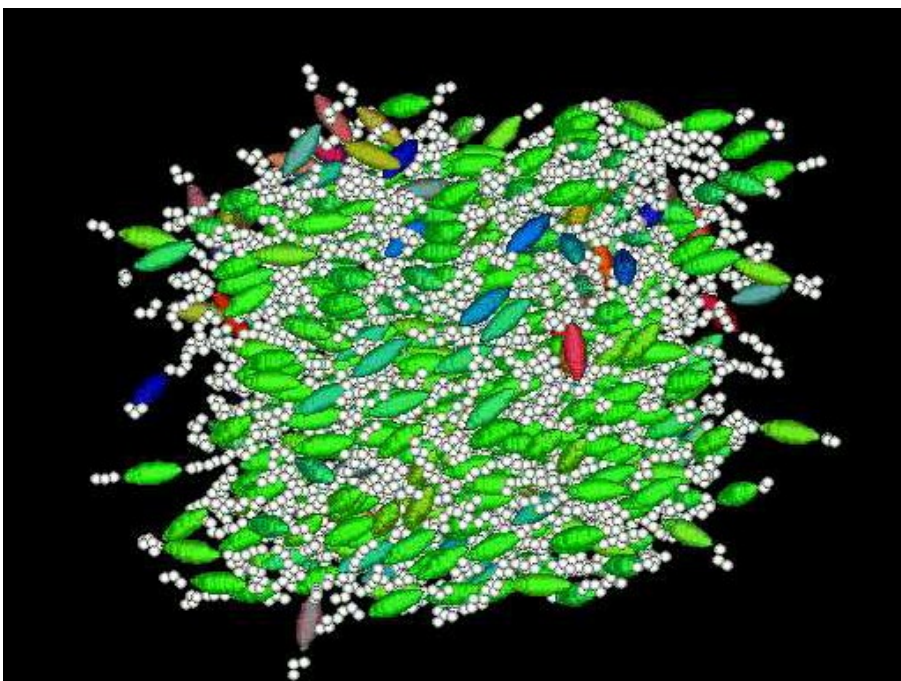
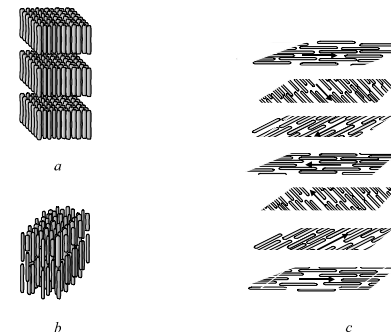
- Termotróp (a szerkezet főleg a hőmérséklettől függ)

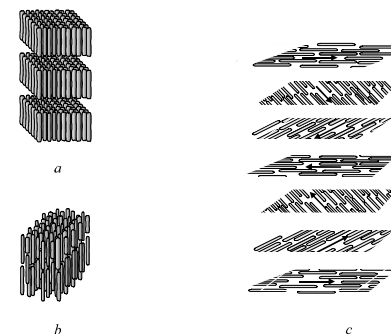
Folyadékkristályok típusai (1)

- Termotróp (a szerkezet főleg a hőmérséklettől függ)

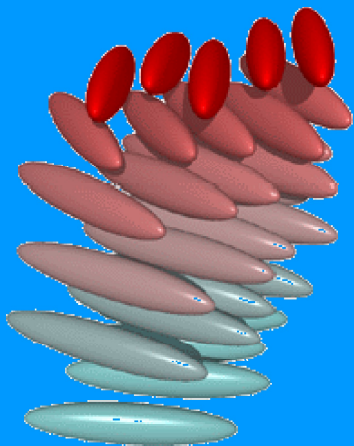

Folyadékkristályok típusai (1)

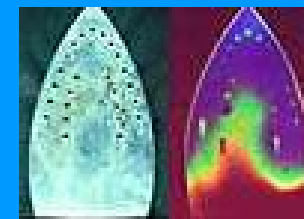
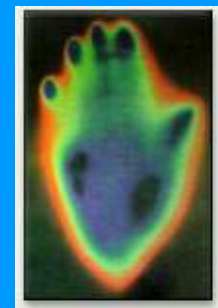
- Termotróp (a szerkezet főleg a hőmérséklettől függ)

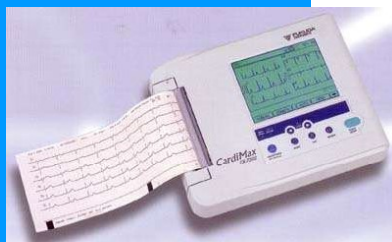
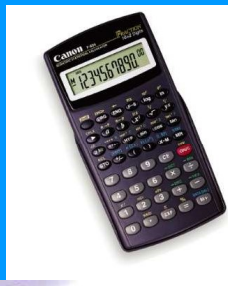
Koleszterikus folyadékkristály szerkezete

Termotróp folyadékkristályok alkalmazásai 1. Kontakt termográfia

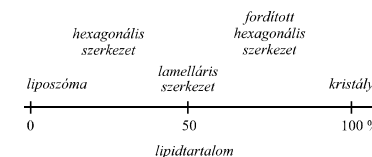
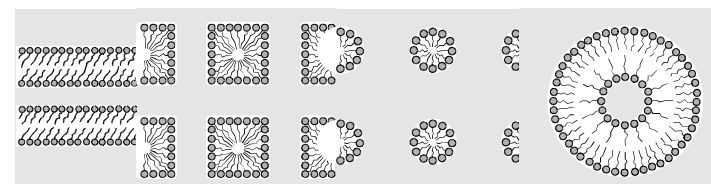

Termotróp folyadékkristályok alkalmazásai 2. Folyadékkristályos kijelzők (LCD)

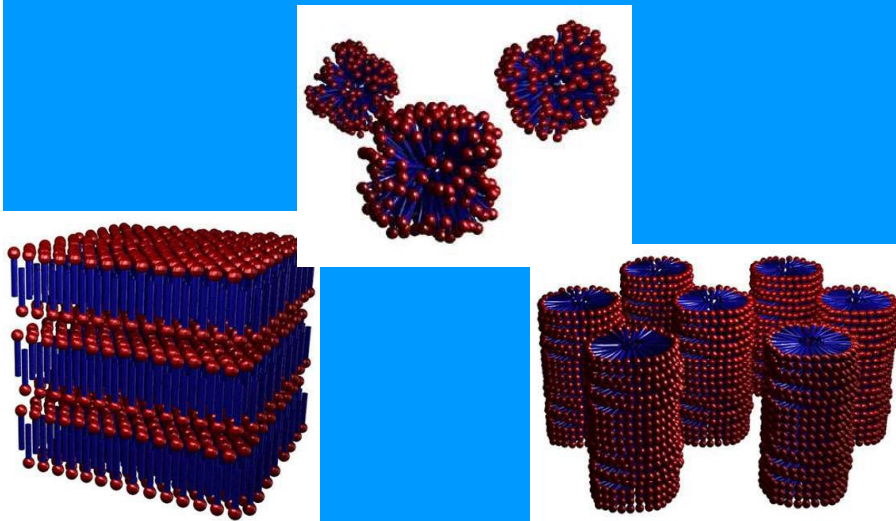
Folyadékkristályok típusai (2)

- Liotróp (a szerkezet főleg a koncentráció-aránytól függ) - amfifil molekulák alkotják (pl. foszfolipidek)

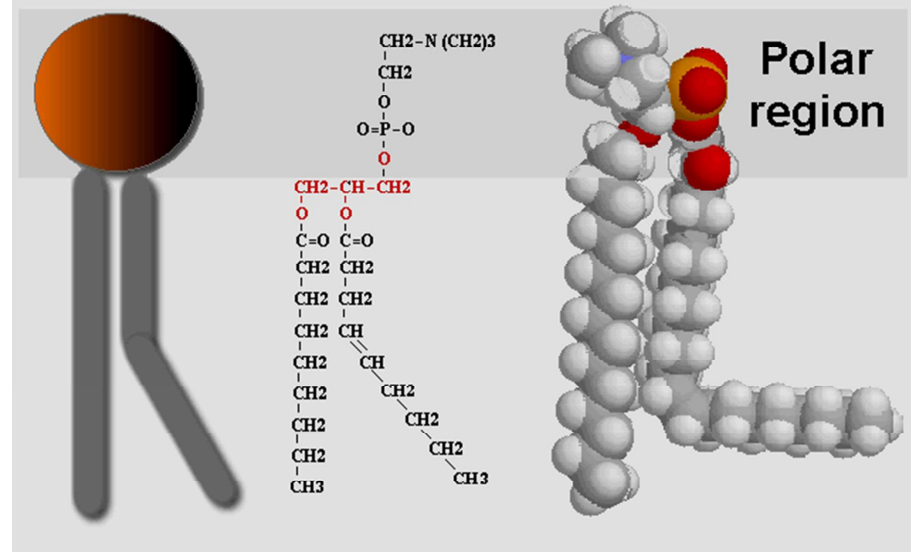

Liotróp folyadékkristályos szerkezetek

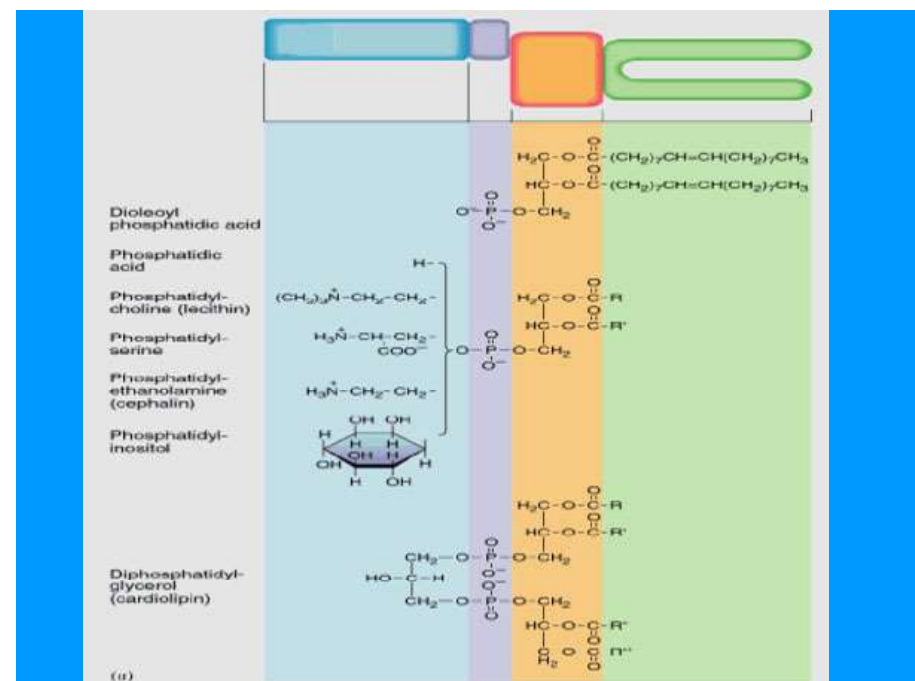

Phospholipids

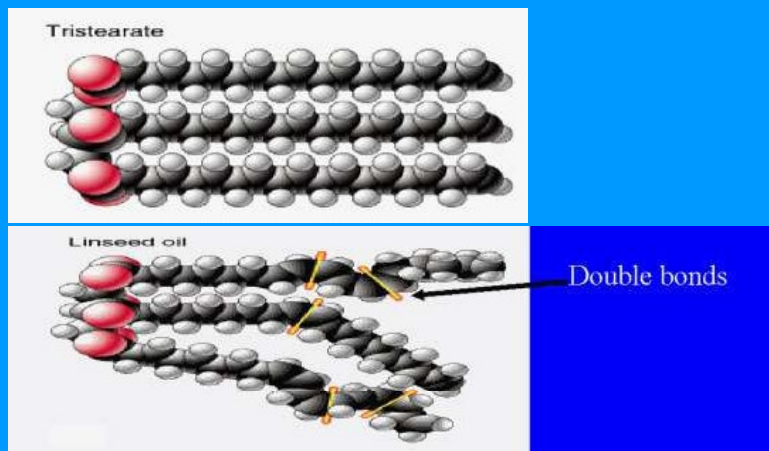

A membrán fő alkotórészei

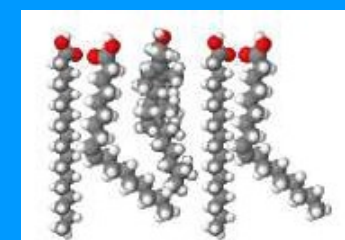
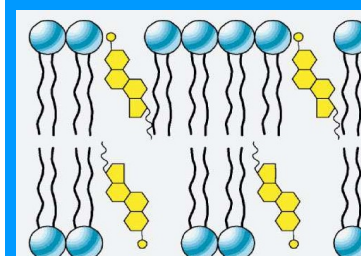
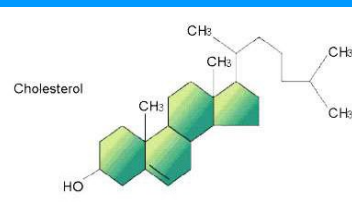
- **Lipidek (40-60 %)**
  - foszfolipidek
    - semleges, negatív, pozitív töltésű
    - telített vagy telítetlen
  - koleszterin
  - egyéb lipidek (szfingolipidek, glikolipidek)
- **Fehérjék (30-50 %)**
  - integráns (transzmembrán) vagy perifériás

Telített és telítetlen lipid szerkezete

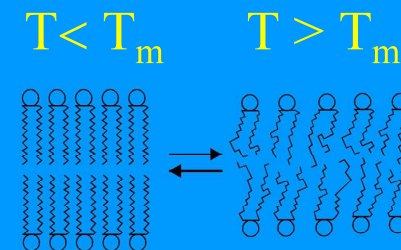
Koleszterin szerkezete és elhelyezkedése a membránban

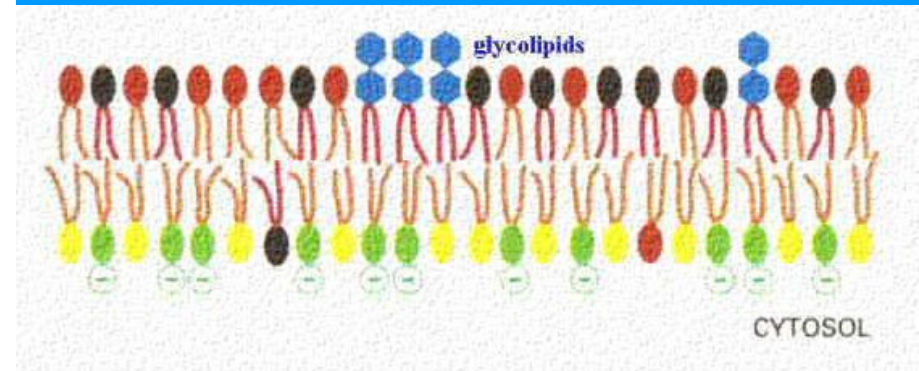
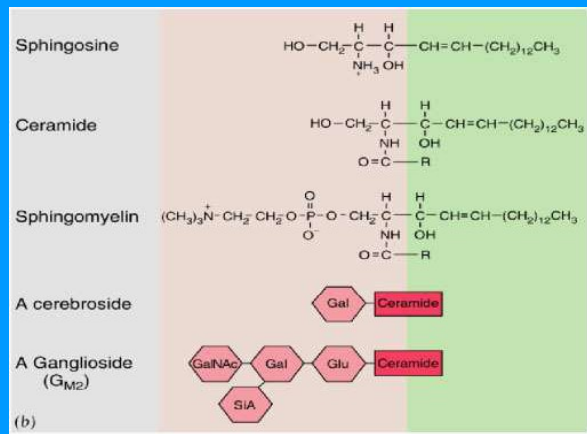
A koleszterin szerepe

- Destabilizál (T_m csökken) telített lipidek jelenlétében → a membrán fluiditása és permeabilitása növekszik
- Stabilizál (T_m növekszik) telítetlen lipidek jelenlétében → a membrán fluiditása és permeabilitása csökken

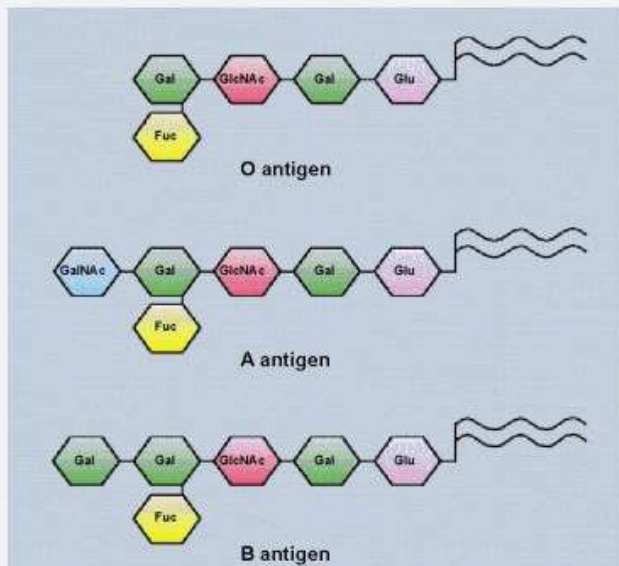
A lipidek fázisátalakulása során bekövetkező változások

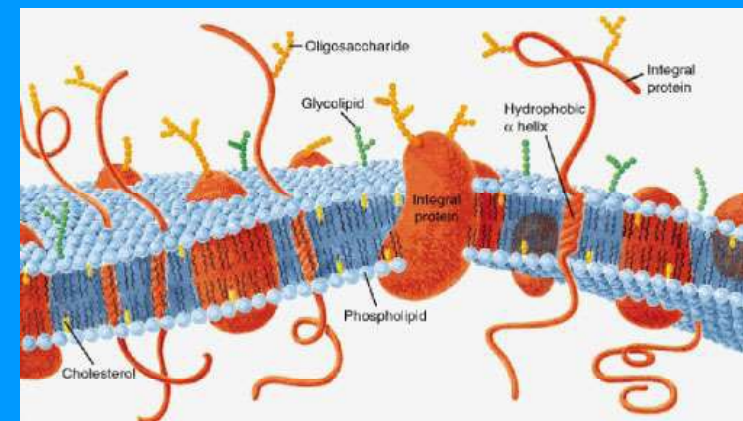
Szfmngomielnek szerkezete

Glycolipids Determine Blood Group

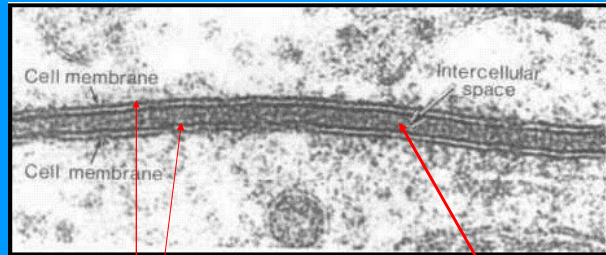

A membrán folyékony mozaik modellje

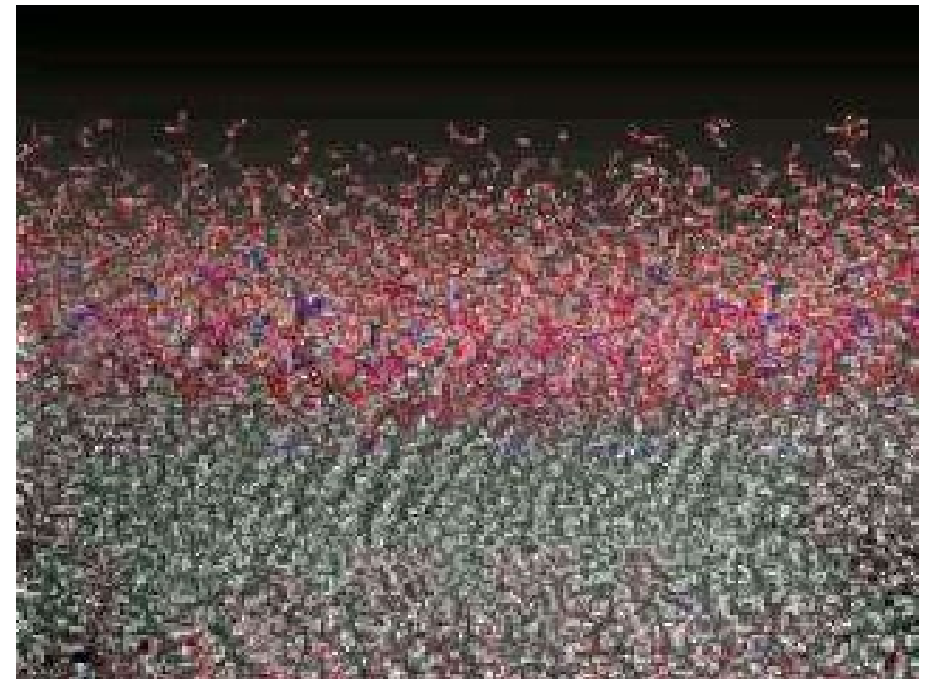
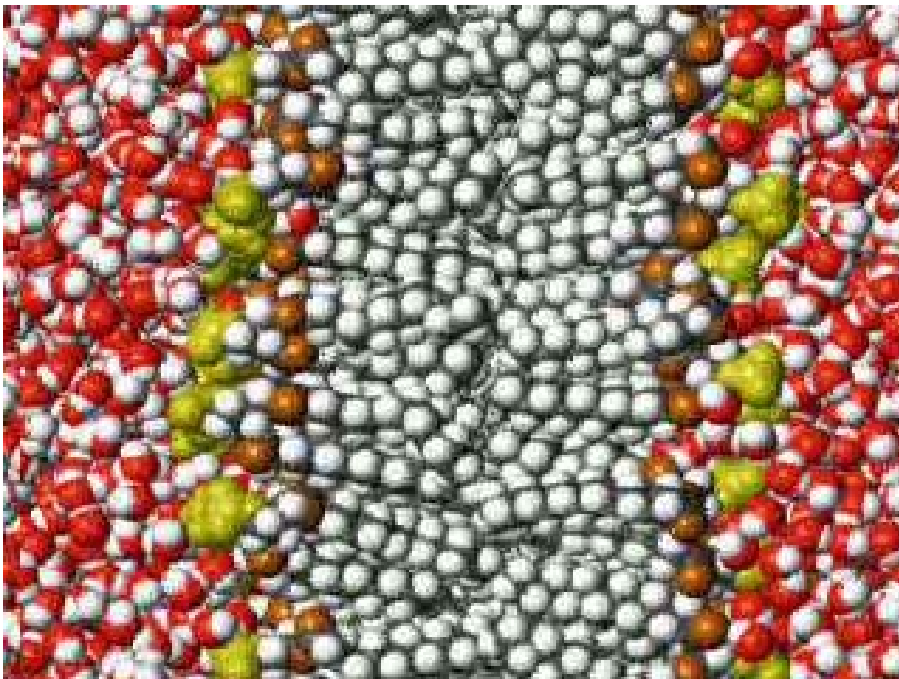
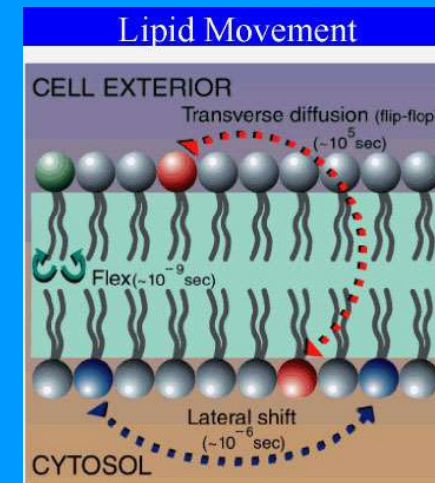
A sejtmembrán elektronmikroszkópos képe

Sejtmembrán

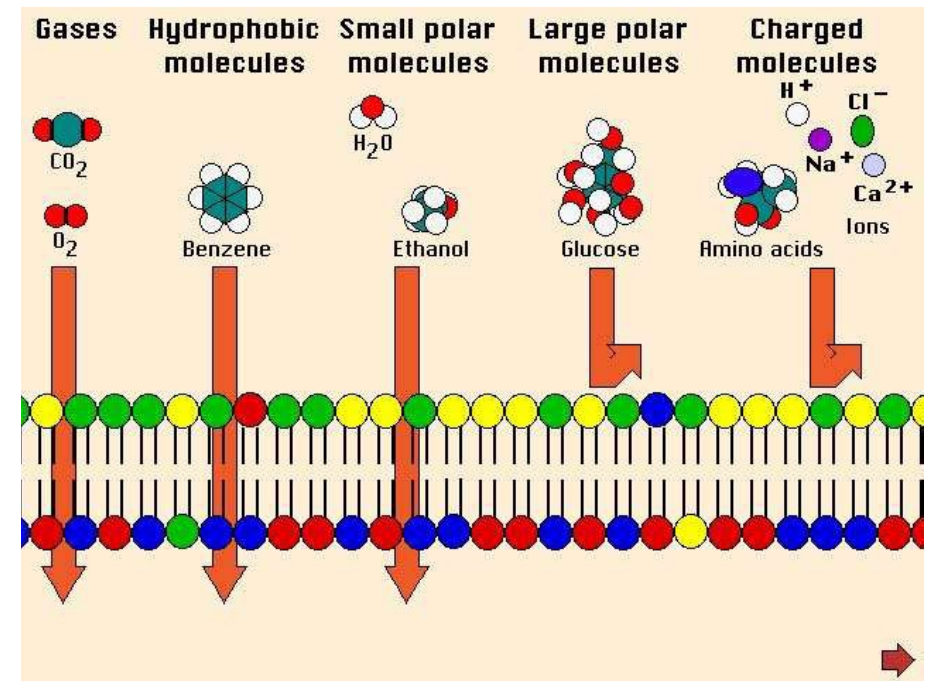
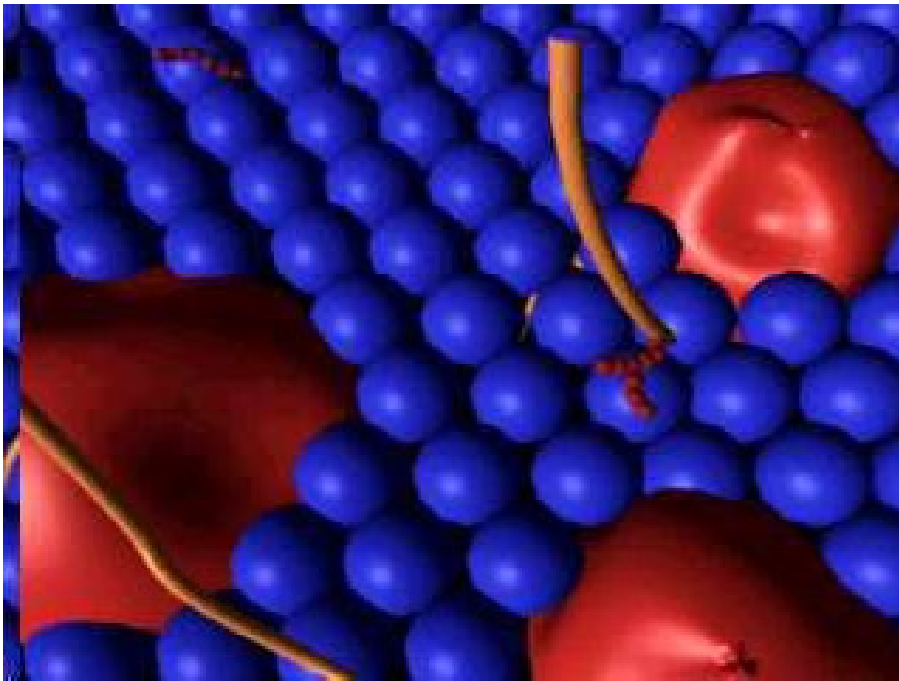
Intercelluláris
tér

A lipidek lehetséges mozgása a membránban

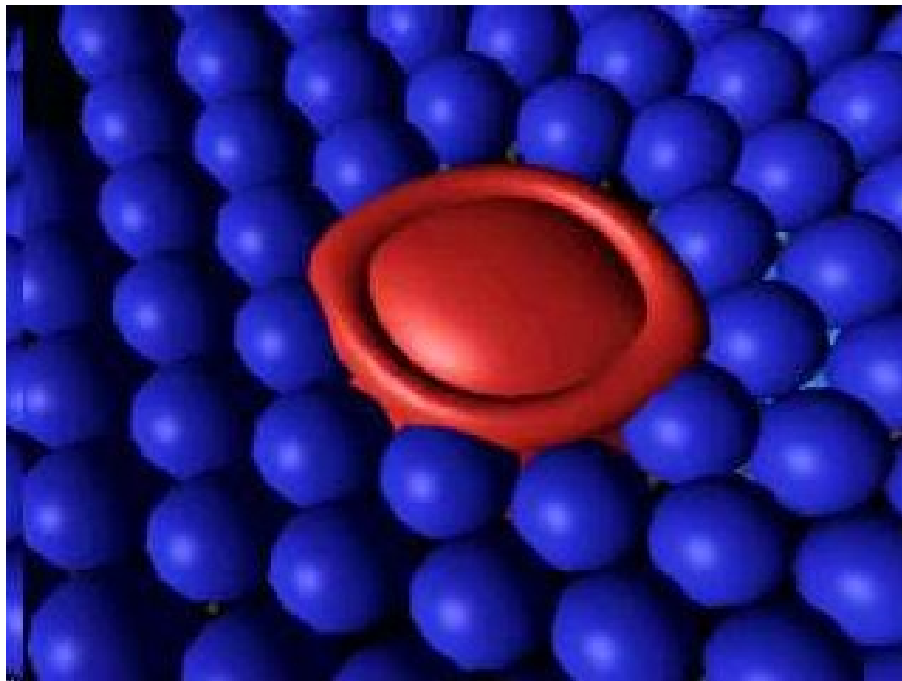
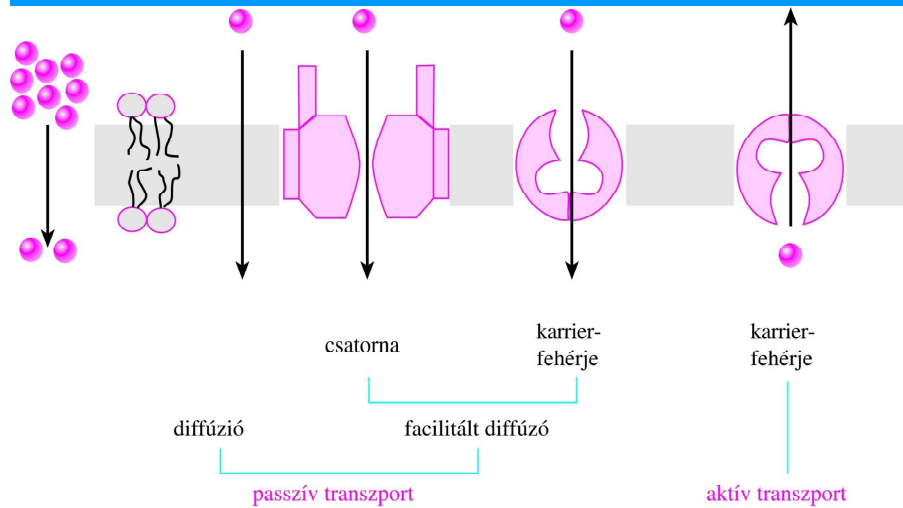
A transzport típusai a membránon keresztül (1)

- **Passzív** - koncentráció esésnek megfelelően → diffúzió, ozmózis (víz, O_2 , CO_2)
- Facilitált diffúzió - csatornán keresztül, koncentráció esésnek megfelelően. A csatorna kinyílását és záródását megfelelő ligandum, feszültség vagy más tényező szabályozza.

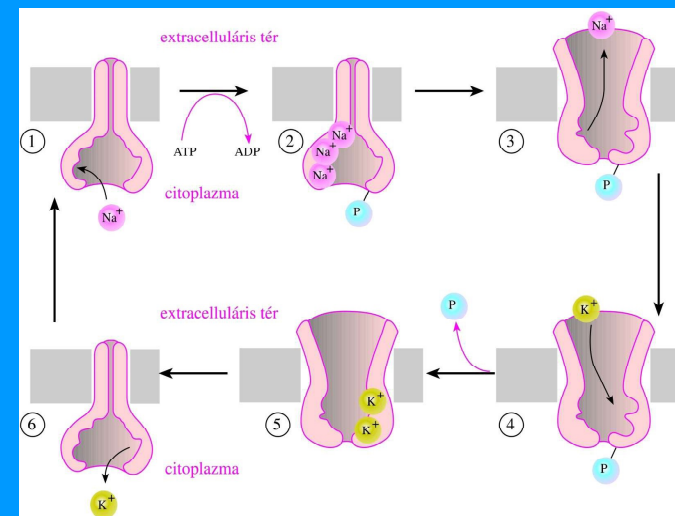
A transzport típusai a membránon keresztül (2)

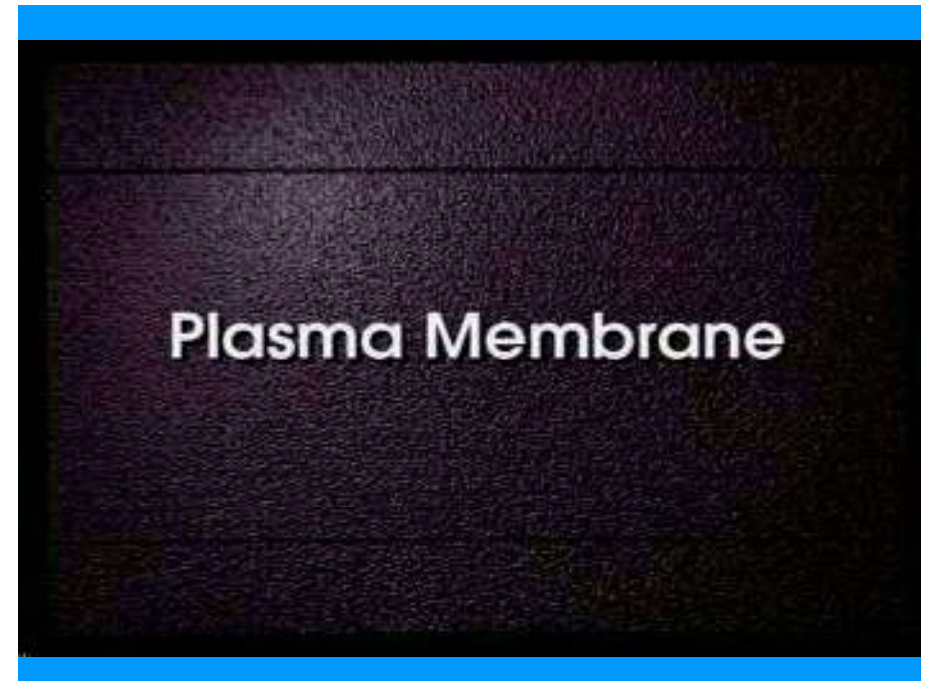
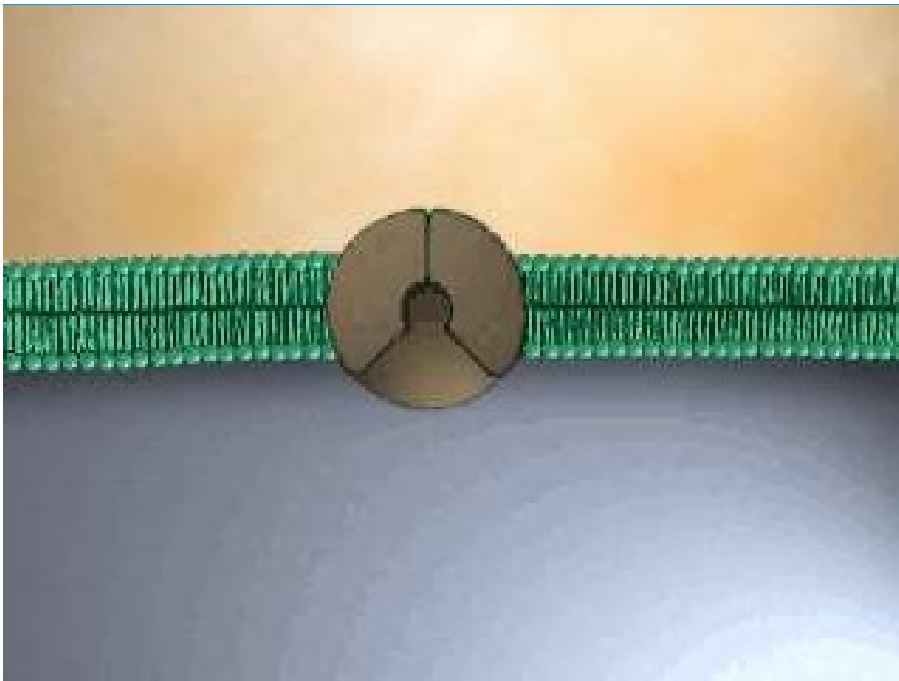
- **Aktív** - koncentráció eséssel szemben
- Az energiaszükségletet általában ATP fedezi (pl. Na^+ - K^+ -ATP-áz)
- Indirekt aktív transzport - összekapcsolódik egy koncentráció esésnek megfelelő és egy koncentráció eséssel szemben történő transzport.
  - symport - mindkettő azonos irányú (pl. Na^+ - glukóz transzport)
  - antiport - a kettő ellentétes irányú (pl. H^+ - Na^+ transzport növényekben)

A transzport típusai a membránon keresztül (3)

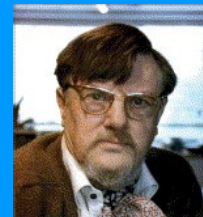
Példa az aktív transzportra: a K^+-Na^+ pumpa

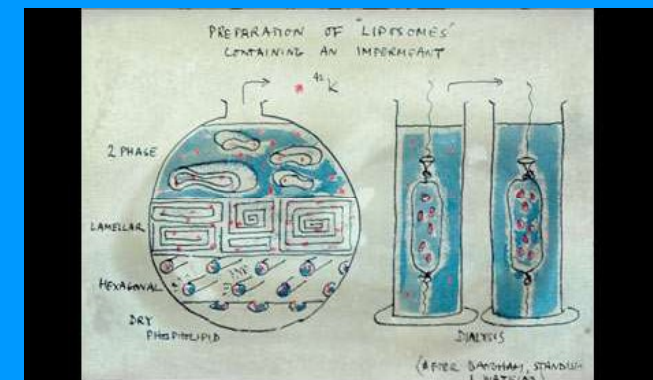

Mesterséges membránok

- Cél:
  - A biológiai membránok modellezése
  - A membrán „csomagolóanyagként” és szállítóeszközként történő felhasználása
- Típusai:
  - Lipid kettősrétegek (BLM)
  - liposzómák

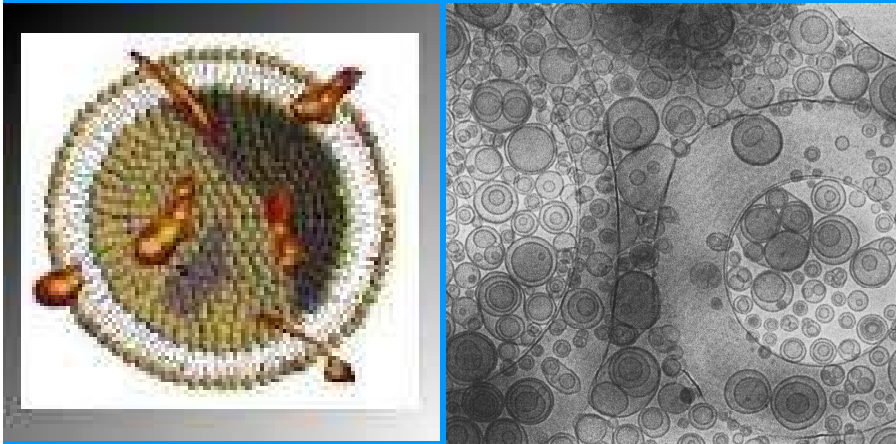

Alec Bangham
1921 - 2010

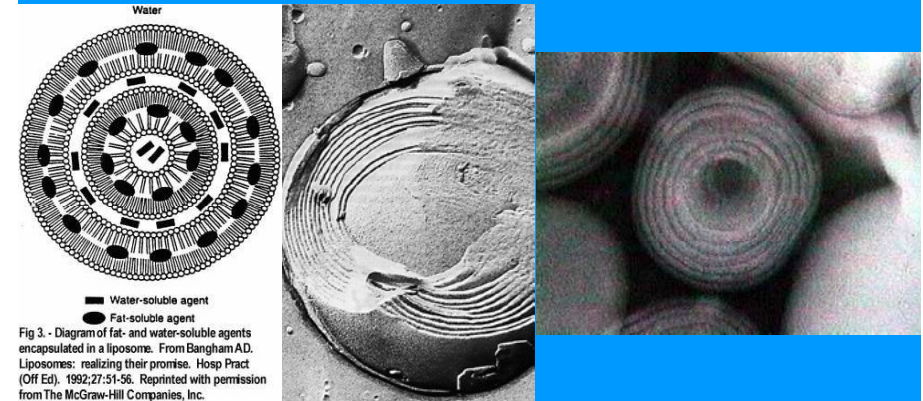

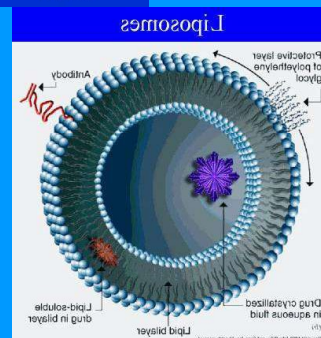
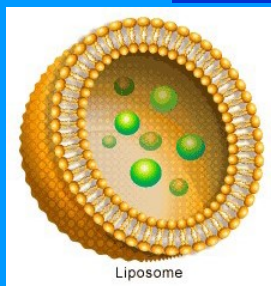
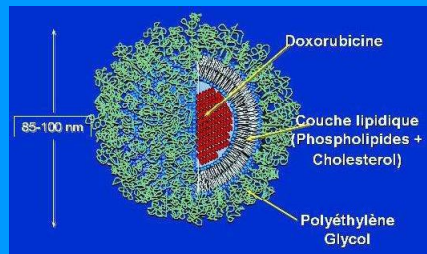
Unilamelláris liposzóma (SUV: $d < 100$ nm, LUV: $d > 100$ nm)

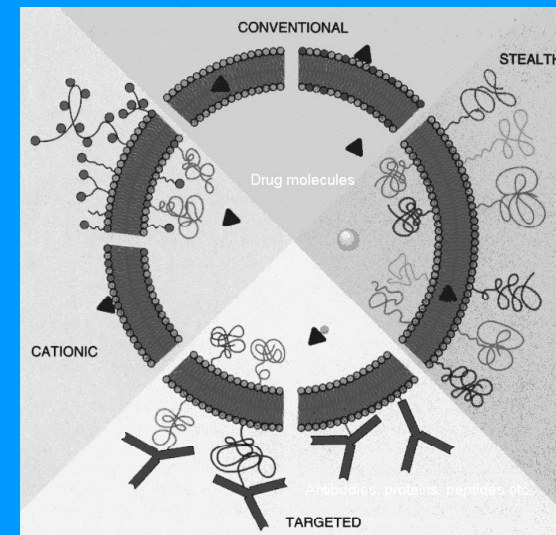
Multilamelláris liposzóma (változó számú lipid kettősrétegből épül fel)

Liposzómába zárt hatóanyagok

Liposzómák csoportosítása

Immunliposzóma

